

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้าย : กรณีศึกษางานศิลปหัตถกรรม
การประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน

STRATEGIC DEVELOPMENT OF COMMUNITY IN DANSAI DISTRICT,
LOEI PROVINCE: CASE STUDY OF THE INVENTION
OF PHI TA KHON MASK

จุดดิษฐ์ อุปฮาด

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้าย : กรณีศึกษางานศิลปหัตถกรรม การประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหา การสร้างยุทธศาสตร์ การทดลองและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของยุทธศาสตร์พัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขนของชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัย จึงได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาปัญหาการพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้าย ในด้านงานศิลปหัตถกรรม การประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน ซึ่งได้ดำเนินการวิจัยในระหว่างเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2548 ถึงเดือน สิงหาคม พ.ศ. 2549 ผลการวิจัยในระยะที่ 1 พบว่ามีปัญหาด้านงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน มีทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่ ด้านรูปแบบหน้ากากผีตาโขน ด้านองค์ความรู้หรือเทคนิควิธีการ ศิลปะ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านเครื่องมือประดิษฐ์ และด้านการตลาด/เงินทุน

ระยะที่ 2 การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้าย ด้านงานศิลปหัตถกรรม การประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน ซึ่งดำเนินการวิจัยในระหว่างเดือน กันยายน พ.ศ. 2549 ถึงเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2550 ผลจากการวิจัยพบว่าได้ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้าย ในด้านงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน 3 ยุทธศาสตร์ 8 แผนงาน และ 13 โครงการ

ระยะที่ 3 การทดลองและประเมินผลสัมฤทธิ์ของยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้าย ในด้านงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน ซึ่งดำเนินการวิจัยในระหว่างเดือน มกราคม พ.ศ. 2551 ถึงเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 ซึ่งผลการทดลองและประเมินผลสัมฤทธิ์ของยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้าย ในด้านงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน พบว่า ผ่าน การประเมินผลสัมฤทธิ์ตามเกณฑ์ของตัวชี้วัดความสำเร็จของทุกแผนงานและโครงการ

คำสำคัญ : การพัฒนาชุมชน, ศิลปหัตถกรรม, ผีตาโขน

ABSTRACT

The research entitle was strategic development of community in Dansai District, Loei Province: case study of the invention of Phi Ta Khon mask. The objectives of this study were to identify the problems, to formulate the strategy, to experiment and to evaluate the achievement of this strategic development of community in Dansai Sub – district, Loei District: case study of the invention of Phi Ta Khon mask. In addition, this research methodology has divided into three phases as follows.

Phase 1 is designed to identify problems of community development in Dansai Sub – district, Loei district regarding to inventions of the Phi Ta Khon mask. It conducted in a period of 2005 May to August 2006. The results were found that the problematic development of Phi Ta Khon handicraft were 5 dimensions such as style, knowledge or technical, material and equipment, marketing and fund.

Phase 2 involved formulation of strategic development of community in the invention of Phi Ta Khon mask. It carried out on 2006 September – 2007 December. Having utilized the brain storming and SWOT analysis with 50 target population, the three strategies, eight plans and thirteen projects were found.

Phase 3 included test and evaluation of the achievement of strategies in community development through the invention of Phi Ta Khon mask. It took place on January 2008 to February 2009. Given these test and evaluation, all indicators of the achievement of strategies in community development through the invention of Phi Ta Khon mask did accept.

ความเป็นมาและความสำคัญของกรวิจัย

ประเพณีแห่ผีตาโขน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เป็นประเพณีที่ได้รับความนิยมจากประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวจากในและต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ประเพณีแห่ผีตาโขนได้ปฏิบัติสืบทอดมาจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นของอำเภอด่านซ้าย และอำเภอนาแห้วในจังหวัดเลย เมื่อถึงเทศกาลบุญหลวงชุมชนในท้องถิ่นมักจะมีกิจกรรมการเล่นผีตาโขน เพราะการเล่นชนิดนี้ให้ความสนุกสนานทั้งผู้เล่นและผู้ชม จึงเรียกการเล่นชนิดนี้ว่า งานประเพณีแห่ผีตาโขน จุดเด่นของประเพณีแห่ผีตาโขนในเทศกาลบุญหลวง ก็จะมีประชาชนแต่งตัวเป็นผี สวมหน้ากากที่ทำมาจากหวด หนึ่งข้างเหนียว พับขึ้นเป็นหมวกแล้วนำมาเย็บติดกับโคนของก้านมะพร้าว แต่งแต้มด้วยสี เจาะตาสองข้างแต่งจมูกให้ยาวเหมือนงวงช้าง เสื้อผ้าทำด้วยเศษวัสดุต่างๆ ที่เอวแขวนหมากกระโหล่ง มีเสียงดังเมื่อก้าวเดิน มือถืออาวุธทำด้วยไม้จ้าว ทำเป็นรูปดาบหรือไม้คล้ายเครื่องเพศชาย ตรงปลายทาสีแดง เพื่อ

เป็นจุดเด่นให้เกิดความสนใจยิ่งขึ้น (อุดม บัวศรี, 2540 :130 – 131) ประเพณีต่าง ๆ ของจังหวัดเลย ยังยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ได้รับการพัฒนา โดยการนำวัสดุอุปกรณ์สมัยใหม่ก่อปรกกับความเชื่อแบบตะวันตกมาดัดแปลงตกแต่งขบวนแห่และสัญลักษณ์การแสดงตามความเชื่อดั้งเดิม โดยเฉพาะหน้ากากผีตาโขนมีความผิดเพี้ยนไปจากเดิมจนด้อยคุณค่าทางศิลปหัตถกรรมลงไปอย่างน่าเป็นห่วง ซึ่งปรากฏการณ์ ดังกล่าวนับวันจะขยายวงกว้างมากขึ้น ถ้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ไม่ให้ความสนใจต่อการอนุรักษ์และพัฒนาองค์ความรู้และเจตคติกับประชาชนที่ประกอบอาชีพในหารผลิตที่เกี่ยวข้องกับศิลปหัตถกรรม ก็จะส่งผลให้ความเชื่อถืออุปกรณ์การแสดงและของที่ระลึก ศรีทธาในความเป็นศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นลดน้อยลงไปที่สุดในที่สุด

ต่อมารัฐบาลมีนโยบายให้ทุกจังหวัดรณรงค์ส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนทรัพยากรทางธรรมชาติในท้องถิ่น ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและประเพณีแห่ผีตาโขนก็ได้รับการบรรจุลงในแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในปี พ.ศ. 2531 จึงทำให้ประเพณีแห่ผีตาโขนของอำเภอคำชะอีเป็นที่รู้จักมากขึ้นทำให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาชมพิธีแห่ผีตาโขนและประเพณีบุญหลวงในอำเภอคำชะอีเป็นจำนวนมาก ซึ่งต่อมารูปแบบการจัดงานประเพณีแห่ผีตาโขนมีการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้าน เช่น รูปแบบของขบวนแห่และกิจกรรมต่างๆ ผลจากการเปลี่ยนแปลงได้ส่งผลให้คุณค่าทางด้านงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขนเปลี่ยนแปลงและความภาคภูมิใจในความงามทางศิลปะก็ลดน้อยลง (กาญจนา สวนประดิษฐ์, 2533: 162 – 165)

ผลกระทบดังกล่าวได้มีนักวิชาการและสถาบันการศึกษาในระดับท้องถิ่น ตลอดจนหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนให้ความสนใจที่จะทำการพัฒนาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพเกี่ยวกับงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขนให้คงคุณค่างานศิลปหัตถกรรม และคุณค่าทางเศรษฐกิจให้ขยายตัวมากขึ้น โดยใช้วัฒนธรรมในท้องถิ่นเป็นฐานสำคัญต่อการพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและความสมดุลต่อไป จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยจึงสนใจที่จะศึกษาปัญหาและแสวงหายุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอำเภอคำชะอี ในด้านงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะสามารถนำไปใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนางานทางด้านงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์ประเภทอื่น ๆ และใช้เป็นสารสนเทศในทางวิชาการต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาการพัฒนาชุมชนอำเภอคำชะอี: กรณีศึกษางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน

2. เพื่อสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้าย: กรณีศึกษางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน
3. เพื่อทดลองและประเมินผลสัมฤทธิ์ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้าย: กรณีศึกษางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหา การสร้างยุทธศาสตร์ การทดลองและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของยุทธศาสตร์การพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขนของชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) กับการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน ในเขตชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เป็นประชากรกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 25 คน ประกอบด้วย 1) ผู้ผลิตงานศิลปหัตถกรรมหน้ากากผีตาโขน จำนวน 5 คน 2) ผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์หน้ากากผีตาโขน จำนวน 5 คน 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 5 คน 4) นักพัฒนา จำนวน 5 คน และ 5) นักวิชาการ จำนวน 5 คน และกลุ่มผู้เข้าร่วมการประชุมระดมสมอง จำนวน 50 คน

2. เครื่องมือในการวิจัย

- 2.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structural Interviews) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลส่วนตัวผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาการพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ในด้านงานศิลปหัตถกรรมหน้ากากผีตาโขน ตอนที่ 3 เป็นข้อเสนอแนะอื่นๆของผู้ให้สัมภาษณ์

- 2.2 การประชุมระดมสมอง โดยประเด็นในการประชุมระดมสมอง ซึ่งประกอบด้วยปัญหาการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขนที่ได้มาจากการสัมภาษณ์

3. ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้แนวทางและกรอบสาระของการพัฒนาอาชีพศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นทั่วไป แล้วนำกรอบแนวคิดมาเป็นแนวคำถาม เพื่อสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในชุมชนท้องถิ่น อำเภอด่านซ้าย จำนวน 5 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ผลิตงานศิลปหัตถกรรมหน้ากากผีตาโขน กลุ่มผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์หน้ากากผีตาโขน กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มนักพัฒนา และนักวิชาการ จำนวน 25 คน นำมาสรุปเป็นกรอบสาระของวัตถุประสงค์ในการศึกษา แล้วนำไปใช้เป็นประเด็นในการประชุมระดมสมองแบบมีส่วนร่วม โดยใช้เทคนิควิเคราะห์ (SWOT) ในการประชุมจัดเวทีการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้

การจัดประชุมสัมมนาวิชาการเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาปัญหาด้านศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน เป็นการระดมกลุ่มตัวอย่าง 5 กลุ่ม คือ ผู้ผลิตงานศิลปหัตถกรรมหน้ากากผีตาโขน กลุ่มผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์หน้ากากผีตาโขน กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มนักพัฒนา และ

นักวิชาการ ในอำเภอด่านซ้าย กลุ่มละ 10 คน รวม 50 คน เข้าร่วมเสวนาระดมความคิดในเรื่องจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคในการประกอบอาชีพศิลปหัตถกรรมหน้ากาผีตาโขน เพื่อสรุปหาแนวทางในการทำยุทธศาสตร์ในการพัฒนาอาชีพศิลปหัตถกรรมหน้ากาผีตาโขน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ใช้ 1) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จากแบบสัมภาษณ์ โดยการนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากประชากรกลุ่มเป้าหมายจำนวน 25 คน มาวิเคราะห์เพื่อจัดลำดับของปัญหาจากการพัฒนาในด้านงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากาผีตาโขน และ 2) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จากการประชุมระดมสมอง ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ปัญหาจากข้อที่ (1) มาเป็นปัจจัยนำเข้าในการอภิปรายร่วมกันในการประชุมระดมสมอง เพื่อระบุปัญหาจากการพัฒนาในด้านงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากาผีตาโขน ในเขตชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เมื่อได้ปัญหาและแนวทางจึงนำไปทดลองและประเมินผลสัมฤทธิ์ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้าย: กรณีศึกษางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากาผีตาโขน

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้าย : กรณีศึกษางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากาผีตาโขน ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และแบ่งขอบเขตการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาปัญหาการพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้าย ในด้านงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากาผีตาโขน ซึ่งได้ดำเนินการวิจัยในระหว่างเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2548 ถึงเดือน สิงหาคม พ.ศ. 2549 ซึ่งจากผลการวิจัยในระยะที่ 1 นี้พบว่าปัญหาการพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้ายในด้านงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากาผีตาโขน มีทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่ ด้านรูปแบบหน้ากาผีตาโขน องค์ความรู้หรือเทคนิควิธีทางศิลปะ วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือประดิษฐ์ การตลาด และเงินทุน

ระยะที่ 2 การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้าย ในด้านงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากาผีตาโขน ซึ่งดำเนินการวิจัยในระหว่างเดือน กันยายน พ.ศ. 2549 ถึงเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2550 ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า ได้ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้าย ในด้านงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากาผีตาโขน 3 ยุทธศาสตร์ 8 แผนงาน และ 13 โครงการ

ระยะที่ 3 การทดลองและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้ายในด้านงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากาผีตาโขน ซึ่งดำเนินการวิจัยในระหว่างเดือน มกราคม พ.ศ. 2551 ถึงเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 ซึ่งจากผลการทดลองและประเมินผลสัมฤทธิ์ของยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้าย ในด้านงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากาผีตาโขน ผ่านการประเมินผลสัมฤทธิ์ตามเกณฑ์ของตัวชี้วัดความสำเร็จของทุกแผนงานและ โครงการ

อภิปรายผล

เพื่อให้การอภิปรายผลการวิจัยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และคำถามของการวิจัย จึงได้นำผลการศึกษาปัญหา การสร้างยุทธศาสตร์ การทดลองและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของยุทธศาสตร์ของการพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ในด้านงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน มาอภิปรายผลตามลำดับ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาปัญหาการพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลยในด้านงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน พบว่ามีปัญหา 5 ด้าน ได้แก่

5.1 ด้านรูปแบบหน้ากากผีตาโขน ถือเป็นปัญหาอันดับแรกในกระบวนการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขนของชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ผลจากการวิเคราะห์ว่าการออกแบบหน้ากากมีความผิดเพี้ยนไปจากความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นจนด้อยคุณค่าลงไปจนน่าเป็นห่วง ทั้งนี้ อาจมีสาเหตุมาจากผู้ผลิตขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของรูปแบบหน้ากากผีตาโขนที่ก่อเกิดมาจากความเชื่อในบรรพบุรุษ ซึ่งถือเป็นรากเหง้าของศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีพิธีกรรมของท้องถิ่นที่แฝงด้วยความศักดิ์สิทธิ์และคุณค่าของหน้ากาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ฟินาลิน สาริยา (2547: 7) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่องศิลปกรรมในประเพณีกับการออกแบบบรรจุภัณฑ์ และอธิบายว่า สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนชาติพันธุ์จะมีอิทธิพลต่อการออกแบบงานศิลปหัตถกรรมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า คุณค่าของงานทางศิลปหัตถกรรมส่วนหนึ่งย่อมขึ้นอยู่กับการออกแบบเพื่อให้รูปแบบเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นตนเองเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรายงานวิจัยของ พรเพ็ญ พันธุ์ประดิษฐ์ (2546 : 4) ได้อธิบายไว้ในเชิงพัฒนาว่า แม้ว่าวิวัฒนาการของงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์ในรูปแบบใดๆ ย่อมขึ้นอยู่กับอิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมก็ตาม แต่ถ้านักพัฒนาได้ทำความเข้าใจกับผู้ผลิตหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้เข้าใจกับธรรมชาติของงานศิลปะและหลักการพัฒนาย่อมทำให้ผลการพัฒนาสามารถรักษาเอกลักษณ์ของงานศิลปกรรมการประดิษฐ์ท้องถิ่นไว้ได้

5.2 ด้านองค์ความรู้หรือเทคนิควิธีทางศิลปะ นับเป็นปัญหาการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขนของชุมชนด่านซ้าย อีกเช่นกัน จากการวิเคราะห์ปัญหาพบว่าสาเหตุเกิดจากผู้ผลิตในชุมชนขาดความรู้ทางด้านศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์ เนื่องจากผู้ผลิตได้เรียนรู้มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการผลิตงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน ซึ่งมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาหรือเป็นวิถีปฏิบัติ โดยมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อใช้ประกอบขบวนแห่ในเทศกาลผีตาโขนตามความเชื่อเท่านั้น ดังนั้น ปัญหาการพัฒนาด้านองค์ความรู้หรือเทคนิควิธีทางศิลปะจึงเป็นเรื่องยากลำบากสำหรับผู้ผลิตในชุมชนที่จะทำความเข้าใจหรือเรียนรู้ด้วยตนเองได้โดยลำพัง เพราะองค์ความรู้หรือเทคนิควิธีทางศิลปะ เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความงามทางอารมณ์ ความรู้สึก ความศรัทธา และความเชื่อที่แสดงออกในรูปของจิตรกรรม ประติมากรรม และศิลปะการแสดง ซึ่งสอดคล้องกับ มะลิฉัตร เอื้ออานนท์, 2543 : 31) ได้อธิบายไว้ในทฤษฎีศิลปะวิเคราะห์ (Critical Theory)

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 17

และการสัมมนาวิชาการเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยสู่ชุมชน ครั้งที่ 5

ที่มุ่งการอธิบายเพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความเข้าใจ (Understanding) และความชื่นชม (Appreciation) ซึ่งเนื้อหาสาระเกี่ยวกับองค์ความรู้หรือเทคนิควิธีทางศิลปะต้องอาศัยการเรียนรู้ทั้งในและนอกระบบ เพื่อให้บรรลุถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) จิตพิสัย (Affective Domain) และทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)

5.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือประดิษฐ์ เป็นปัญหาที่เกิดจากเป้าหมายของการผลิตงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขนเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อประกอบขบวนแห่เทศกาลผีตาโขนไปเป็นเชิงธุรกิจ ซึ่งต้องเพิ่มปริมาณของรูปแบบหลากหลายเพื่อให้ครอบคลุมถึงองค์ความรู้ทางด้านจิตรกรรม ประติมากรรม ศิลปะการแสดง และประยุกต์ศิลป์ ให้สามารถดึงดูดความสนใจของลูกค้าได้ ซึ่งผลสืบเนื่องตามาคือ ความต้องการวัสดุอุปกรณ์จากวัตถุดิบก็เพิ่มปริมาณมากขึ้น จนกลายเป็นอีกปัญหาหนึ่งในกระบวนการผลิต ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ไทยโรจน์ พวงมณี อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย (สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2549) ที่กล่าวว่า ปัจจุบันการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขนก้าวหน้าไปเป็นธุรกิจสมัยใหม่เพื่อสนองตอบนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ดังนั้น การผลิตจึงขึ้นอยู่กับวัตถุดิบที่ไปเกี่ยวข้องกับรูปแบบ ขนาด วัสดุอุปกรณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จนถึงต้องมีการนำเข้าจากท้องถิ่นอื่น ด้วยปริมาณของเงินที่ซื้อจำนวนมาก ผลจากการใช้วัตถุดิบภายในชุมชนมีปริมาณมาก ผู้ผลิตจำเป็นต้องหันไปใช้วัสดุอุปกรณ์อื่นๆ มาใช้แทนวัตถุดิบในกระบวนการผลิตทดแทน เช่น พลาสติก โฟม ไม้อัดกระดาษและใยสังเคราะห์ ส่งผลให้ความประณีต ความกลมกลืนของผลิตภัณฑ์ลดลง และคุณค่าทางด้านศิลปหัตถกรรมก็ด้อยค่าลงเช่นกัน เช่นเดียวกับการให้สัมภาษณ์ของ จิระศักดิ์ ติงห์สัดดี ผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมหน้ากากผีตาโขน (สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2549) อธิบายว่า ต้นทุนการผลิตอันเนื่องมาจากราคาของเครื่องมือแพงได้ทำให้ราคาของผลิตภัณฑ์สูง ซึ่งส่งผลต่อปริมาณการจำหน่ายลดลงด้วย นอกจากนั้นความละเอียดประณีตจากการใช้เครื่องมือประดิษฐ์สมัยใหม่มีความหายมากกว่าการใช้เครื่องมือที่ผลิตขึ้นใช้เอง หรือผลิตขึ้นตามรูปแบบของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คุณค่าและปริมาณการจำหน่ายตลอดจนความต้องการของผู้บริโภคหรือลูกค้าลดลงเช่นกัน

5.4 ด้านการตลาด ปัญหาด้านการตลาดจัดเป็นปัญหาสำคัญอีกปัญหาหนึ่งเช่นกัน ทั้งนี้เกิดจากสาเหตุหลายประการ คือ ประการแรกขาดการวางแผนการตลาดอย่างเป็นระบบ เพราะการผลิตในเบื้องต้นมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ร่วมในขบวนแห่ผีตาโขนในเทศกาลประจำปีเท่านั้น โดยไม่มุ่งหวังผลิตเพื่อการค้าขายแต่อย่างใด ซึ่งสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของ พงษ์ศักดิ์ บุญพรหม ผู้อำนวยการโรงเรียนด่านซ้าย (พงษ์ศักดิ์ บุญพรหม, สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2549) อธิบายว่า การผลิตงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขนและนำออกจำหน่ายในรูปแบบของที่ระลึกได้เริ่มขึ้นอย่างเป็นจริงเป็นจังในปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา ต่อจากนั้นเมื่อสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนให้ศิลปินวัฒนธรรมและชนบทรรมนิยมประเพณีเป็นแหล่ง

ท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น การประกอบอาชีพงานศิลปหัตถกรรมก็ได้รับการพัฒนารูปแบบและขนาดที่หลากหลายมากขึ้นจนเป็นผลให้ปริมาณของผลิตภัณฑ์มากเกินไปจนเกิดความต้องการเพราะขาดช่องทางการจัดจำหน่ายรองรับที่เพียงพอ นอกจากนี้ ปัญหาด้านการตลาดที่พบในเขตชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การขาดเครือข่าย (Networks) ทั้งภายในและภายนอกชุมชนซึ่งถือเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาการตลาดเช่นกัน และรวมไปจนถึงราคาที่แพงเกินไป การแข่งขันอย่างรุนแรงและผลิตภัณฑ์ไม่ได้มาตรฐานล้วนเป็นสาเหตุของปัญหาการตลาดทั้งสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของ จรัญ พานทองสิม ผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมในชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย (สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2549) กล่าวว่า ปัญหาทางด้านการตลาดของชุมชนด่านซ้ายมีสาเหตุมาจากประสบการณ์ทางด้านการจัดการกลยุทธ์การตลาด ผู้ประกอบการขาดหลักวิชาการ ขาดการรวมกลุ่มและผู้นำในชุมชนขาดภาวะผู้นำและวิสัยทัศน์ในเชิงการตลาด ซึ่งสะท้อนให้เห็นปัญหาการตลาดได้เป็นอย่างดี ฉะนั้นการร่วมมือกันทั้งนักวิจัย ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและนักพัฒนาเพื่อแสวงหายุทธศาสตร์การพัฒนาที่เหมาะสมยังจะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้การบริหารจัดการตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมหน้าากฝิตาโชนของชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ขยายตัวและยั่งยืนยิ่งขึ้น

5.5 ด้านเงินทุน ผลจากการประชุมระดมสมองร่วมกับประชากรกลุ่มเป้าหมายต่างก็มีความเห็นตรงกันว่า ปัญหาด้านเงินทุนถือเป็นปัญหาสำคัญยิ่งในกระบวนการบริหารจัดการธุรกิจขนาดเล็ก ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของเรวัต ธรรมาภิรมย์ และคณะ (2545 : 34) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ คือ ขาดแคลนเงินทุนในการซื้อเครื่องจักรและเครื่องมือการประดิษฐ์ชิ้นส่วนตลอดจนคุณภาพของผลิตภัณฑ์ เช่นรูปแบบ สี วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ และขาดความรู้ด้านบริหารจัดการ นอกจากนี้ที่ประชุมยังมีความเห็นตรงกันว่า การที่ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการต่างคนต่างทำไม่มีกรรวมกลุ่มเพื่อร่วมมือกันวางแผนดำเนินการให้ครบวงจร โดยเฉพาะการระดมเงินทุนจากสมาชิกหรือจากแหล่งเงินกู้ในชุมชนหรือสถาบันการเงินนอกชุมชนยังจะช่วยแบ่งเบาภาระหนี้สินได้อีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งได้รับคำยืนยันจาก พิระพล ศรีเมือง ผู้ผลิตงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้าากฝิตาโชน ในชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย (สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2549) ว่า การรวมกลุ่มของผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการภายใต้หลักการ การพึ่งพาตามวิถีชีวิตของชาวชนบทกับหลักวิชาการสมัยใหม่จะทำให้อำนาจการต่อรองกับพ่อค้าคนกลางและแหล่งเงินทุนได้อย่างสมเหตุสมผล ซึ่งจะเกี่ยวโยงไปจนถึงการขยายตัวทางด้านการตลาดกว้างขึ้น และราคาของผลิตภัณฑ์ก็มิคุณภาพและไม่แพงจนเกินไป อีกทั้งยังสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ผลิตและผู้บริโภคหรือผู้ซื้อได้เป็นอย่างดี

ระยะที่ 2 การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้ายในด้านงานศิลปหัตถกรรม การประดิษฐ์หน้าากฝิตาโชน โดยมีเป้าหมายว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ร่วมกันสร้างขึ้น ต้องสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง มีความเหมาะสมกับบริบทของชุมชน และมีความยั่งยืน ผลการสร้างยุทธศาสตร์ มี

3 ยุทธศาสตร์ 8 แผนงาน และ 13 โครงการ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ กิจกรรม ตัวชี้วัดความสำเร็จ ประชากรกลุ่มเป้าหมาย และหน่วยงานที่รับผิดชอบไว้ในแต่ละแผนงานและโครงการ ซึ่งได้นำมาอภิปรายผลตามลำดับ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นยุทธศาสตร์ที่มุ่งให้ผู้ประกอบธุรกิจการผลิตและจำหน่ายตลอดจนเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับงานศิลปหัตถกรรม การประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน ได้เรียนรู้ร่วมกันจากกระบวนการบริหารจัดการ โดยผ่านเทคนิควิธีการ ฝึกอบรม การสาธิต การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ องค์ความรู้หรือเทคนิควิถีทางศิลปะ วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือการประดิษฐ์ การตลาด และเงินทุน เพื่อให้ชุมชนได้ใช้แหล่งเรียนรู้และเป็น ศูนย์สารสนเทศในการพัฒนาตนเองและชุมชนจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยใช้ศูนย์พิพิธภัณฑ์ผีตาโขนวัด โพนชัย ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชน และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาจึงจำแนกออกเป็น 3 แผนงาน และ 6 โครงการ ดังนี้

1. แผนงานพัฒนาผู้ผลิตและจำหน่ายงานศิลปกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน ประกอบด้วย 2 โครงการ ได้แก่

- 1.1 โครงการฝึกอบรมผู้ผลิตงานศิลปหัตถกรรมหน้ากากผีตาโขน
- 1.2 โครงการฝึกอบรมผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์หน้ากากผีตาโขน

2. แผนงานพัฒนาระบบสารสนเทศภายในศูนย์เรียนรู้ ประกอบด้วย 2 โครงการ ได้แก่

- 2.1 โครงการจัดหาคอมพิวเตอร์
- 2.2 โครงการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ศูนย์เรียนรู้ชุมชน

3. แผนงานจัดนิทรรศการ ประกอบด้วย 2 โครงการ ได้แก่

- 3.1 โครงการจัดนิทรรศการประวัติความเป็นมาเทศกาลแห่ผีตาโขน
- 3.2 โครงการจัดนิทรรศการผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์

หน้ากากผีตาโขน

ทั้ง 3 แผนงานและ 6 โครงการ มีความสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาของ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2544 : 63) ซึ่งอธิบายไว้ว่า นักพัฒนาต้องมีการกำหนดทิศทางหรือมีการวางแผนล่วงหน้าไว้อย่างเป็นระบบ จึงจะทำให้การเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการพัฒนาเป็นที่พึงประสงค์ และเพิ่มพูนด้วยคำนิยามของชุมชนนั้นได้ ดังนั้นการสร้างศูนย์เรียนรู้ชุมชน จึงถือเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอำเภอ ด่านซ้ายในเชิงบูรณาการเพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์ในทุกด้าน ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่า ยุทธศาสตร์การสร้างศูนย์เรียนรู้ชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ในด้านงานศิลปหัตถกรรม การประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน จะสามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนในทุกๆ ด้าน โดยการใช้สารสนเทศและสื่อตลอดจนวัสดุอุปกรณ์เป็นเครื่องมือในการสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งทางด้านการประกอบอาชีพ ประวัติศาสตร์และสังคมวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาตนเองและชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์การประชาสัมพันธ์

ยุทธศาสตร์การประชาสัมพันธ์ เป็นยุทธศาสตร์ที่มุ่งเผยแพร่ผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์ กิจกรรมและพัฒนาการของศูนย์เรียนรู้ชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ให้ประชาชนภายในชุมชนและนอกชุมชนได้รับทราบโดยช่องทางของสื่อต่าง ๆ เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ วิทยุ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาจึงจำแนกออกเป็น 3 แผนงานและ 4 โครงการ ดังนี้

1. แผนงานพัฒนาเอกสารการประชาสัมพันธ์ ประกอบด้วย 2 โครงการ ได้แก่

1.1 โครงการจัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์

1.2 โครงการจัดทำเอกสารผลงานการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้

2. แผนงานพัฒนาวิทยุทัศน์ มี 1 โครงการคือ โครงการจัดทำวิทยุทัศน์ประชาสัมพันธ์กิจกรรมศูนย์เรียนรู้ชุมชน

3. แผนงานพัฒนาเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ศูนย์เรียนรู้ชุมชน มี 1 โครงการ คือ โครงการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ทั้ง 3 แผนงานและ 4 โครงการมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (The Diffusion Theory of Innovation) ซึ่งเอเวอเรท (Everett, 1971) นักวิชาการชาวอเมริกาเจ้าของทฤษฎีได้อธิบายว่าการพัฒนาประเทศหรือชุมชนให้ประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับอัตราการแพร่กระจายนวัตกรรมซึ่งมีขอบเขตกว้างขวางมากเพียงใดโดยทำให้สมาชิกในชุมชนมีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ แนวคิด ประสบการณ์ และมีโลกทัศน์ในเชิงพัฒนามากขึ้นเพียงนั้น แต่ต้องขึ้นอยู่กับขีดความสามารถของประชาชน ระบบสังคม การสื่อสาร นวัตกรรมและระยะเวลาจะสามารถรองรับได้มากน้อยเพียงใด จึงแสดงให้เห็นว่า ยุทธศาสตร์การประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ เอกสารและวิทยุทัศน์ เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้การแพร่กระจายการดำเนินของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากาผีตาโขนไปสู่ภายในและนอกชุมชนถือเป็นกลไกสำคัญอีกประการหนึ่งของยุทธศาสตร์การประชาสัมพันธ์ ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การประชาสัมพันธ์การพัฒนาทางด้านศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากาผีตาโขนและศูนย์เรียนรู้ชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่าย

ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่าย เป็นยุทธศาสตร์ที่มุ่งสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อร่วมมือกันพัฒนาการตลาดเพื่อจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ภายในและภายนอกชุมชน ตลอดจนการพัฒนาแหล่งเงินทุนเพื่อจัดหาเงินทุนร่วมกับเอกชน และจัดหาเงินทุนกับธนาคารออมสิน และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนา จึงจำแนกออกเป็น 2 แผนงาน และ 4 โครงการ ดังนี้

1. แผนงานพัฒนาการตลาด ประกอบด้วย 2 โครงการ ได้แก่

1.1 โครงการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ภายในชุมชน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 17
และการสัมมนาวิชาการเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยสู่ชุมชน ครั้งที่ 5

1.2 โครงการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ภายนอกชุมชน

2. แผนงานพัฒนาแหล่งเงินทุน ประกอบด้วย 2 โครงการ ได้แก่

2.1 โครงการจัดหาเงินทุนร่วมกับเอกชนภายในชุมชน

2.2 โครงการจัดหาเงินทุนกับธนาคารออมสิน

ทั้ง 2 แผนงานและ 4 โครงการมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เรวัตกร ชรรมาภิรมย์ และคณะ (2545 34) เรื่อง สถานการณ์ด้านการผลิต การตลาดของสินค้าศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภายใต้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ว่าการประชามกันเองภายในตำบลและนำเสนอต่ออำเภอและจังหวัดถือเป็นการสร้างเครือข่ายช่วยเหลือทางการตลาดและการเงิน ตลอดจนการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการออกร้านจำหน่ายสินค้าตามเทศกาลต่าง ๆ ด้วย สามารถกล่าวได้ว่า ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายจัดเป็นกลไกสำคัญอีกประการหนึ่งในกระบวนการพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ในด้านงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโชนเช่นกัน ทั้งนี้เพราะการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ในเชิงเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีในยุคโลกาภิวัตน์ต้องมีเครือข่ายร่วมกันผลิตบริโภค และแลกเปลี่ยนสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ซึ่งกันและกัน

ระยะที่ 3 การทดลองและประเมินผลสัมฤทธิ์ของยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้ายในด้านงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโชน จึงได้นำทั้ง 3 ยุทธศาสตร์ 8 แผนงาน และ 13 โครงการไปทดลองใช้และทำการประเมินผลสัมฤทธิ์ของยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ได้ร่วมกันพัฒนาหรือสร้างร่วมกับประชากรกลุ่มเป้าหมายเพื่อเป็นการยืนยันผลสัมฤทธิ์ของยุทธศาสตร์การพัฒนาโดยประเมินผลสัมฤทธิ์จากตัวชี้วัดความสำเร็จในแต่ละแผนงานและโครงการ ซึ่งได้นำมาอภิปรายผลตามลำดับ ดังนี้

ทั้ง 3 ยุทธศาสตร์ 8 แผนงาน และ 13 โครงการ จากการทดลองและประเมินผลสัมฤทธิ์ของยุทธศาสตร์การพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของประชากรกลุ่มเป้าหมาย พบว่า โดยภาพรวมได้ผ่านการประเมินผลทั้งหมด ซึ่งเป็นการยืนยันถึงผลสัมฤทธิ์ของยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนอำเภอด่านซ้าย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พันธุ์ทิพย์ รามสูตร (2540) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมระหว่างนักวิจัย ประชาชน และนักพัฒนา นอกจากจะร่วมกันวิเคราะห์หาสาเหตุปัญหาและแนวทางหรือยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาแล้วยังต้องมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลสัมฤทธิ์ของการบริหารโครงการอีกด้วย เช่นเดียวกับแนวคิดของ บุญธรรม จิตต์อนันต์ (2527 : 21) ที่อธิบายว่าการประเมินผลที่ดีและมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องวางแผนดำเนินงานอย่างเป็นกระบวนการ โดยกำหนดสิ่งที่ต้องการวัด เช่น วัดอุปสงค์ กิจกรรม และตัวชี้วัดความสำเร็จของกิจกรรมให้ชัดเจน ทั้งนี้ เพื่อจะทำให้ได้มาซึ่งผลการประเมินที่มีความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้ ดังนั้นสรุปได้ว่า การทดลองและการประเมินผลยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลยในด้านงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโชนทั้ง 3 ยุทธศาสตร์ 8 แผนงานและ 13 โครงการ เป็นการประเมินผลเพื่อยืนยันผลสัมฤทธิ์ของยุทธศาสตร์ก่อนการนำไปปฏิบัติจริง โดยมีกระบวนการและเครื่องมือเก็บรวบรวม

ข้อมูลแบบมีส่วนร่วมตามหลักวิชาการและสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงเชื่อได้ว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จะมีความเหมาะสมกับบริบทของชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ในด้านงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขนเป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปพัฒนา หรือหน่วยงานสำหรับการนำไปใช้พัฒนา ดังนี้

1) ยุทธศาสตร์การสร้างศูนย์เรียนรู้ชุมชน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นรูปธรรมและต่อเนื่องยิ่งขึ้น หน่วยงานในชุมชนเช่น เทศบาลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถาบันการศึกษา ควรร่วมมือกันพัฒนาโครงสร้างการบริหาร กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ปรัชญา ขอบเขตของงานและผู้รับผิดชอบ เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในด้านการพัฒนาอาชีพ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีของชุมชนอย่างแท้จริง

2) ยุทธศาสตร์การประชาสัมพันธ์ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นรูปธรรมและต่อเนื่องยิ่งขึ้น ผู้นำและศูนย์เรียนรู้ชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมกันหาช่องทางประชาสัมพันธ์ให้กว้างยิ่งกว่าในปัจจุบัน โดยจัดทำแผ่นพับ (Brochure) ป้ายกิตติบัตร วิทยุ โทรทัศน์ และวิดีโอ ร่วมกับประชาสัมพันธ์จังหวัดและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรนำวิธีการวิจัยเชิงสำรวจเพื่อค้นหาปัญหาหรือตัวชี้วัดให้ครอบคลุมมากขึ้น

2) ควรใช้ Delphi Techniques ในการระบุปัญหาและแนวทางหรือยุทธศาสตร์การพัฒนา มากกว่าการประชุมระดมสมอง เพราะไม่ถูกรอบงำทางความคิดหรือเป็นอิสระในการแสดงความคิดเห็น

3) ควรศึกษาปัญหาการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมอื่น ๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่อื่น หรืออำเภออื่นของจังหวัดเลย เพราะจังหวัดเลยเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่สำคัญและน่าสนใจแห่งหนึ่งของภาคอีสาน

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา สวนประดิษฐ์. (2533). **ผีตาโขน : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.**

ปริญญาธิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. (2538). **การวิจัยแบบมีส่วนร่วม.** กรุงเทพฯ : ครุสภา.

คุณพล ไชยสินธุ์. (2543). **วรรณกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย.** พิมพ์ครั้งที่ 3. เลย : โรงพิมพ์รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์.

ไทยโรจน์ พวงมณี. **อาจารย์ภาคศิลปศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.** สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2549.

ธวัช ปุณโณทก. (2530). **ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน. ในวัฒนธรรม**

- พินบ้าน : คติความเชื่อ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญธรรม จิตต่อนันต์. (2536). การวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์ (2527). การศึกษาถึงความเห็นของผู้นำท้องถิ่นต่อสถานะการเป็นผู้นำ และความต้องการในการพัฒนาชนบทจังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พรเพ็ญ พันธุ์ประดิษฐ์. (2546). กระบวนการถ่ายทอดศิลปหัตถกรรมเครื่องถม จังหวัดนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- พันธุ์ทิพย์ รามสูตร. (2540). การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พินาณิน สารिया. (2547). ศิลปหัตถกรรมในประเพณีกับการพัฒนาการออกแบบบรรจุภัณฑ์สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดบุรีรัมย์. สุรินทร์ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- พิระพล ศรีเมือง. ผู้ผลิตงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้าอกผีตาโขน. สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2549.
- มะลิฉัตร เอื้ออานนท์. (2543). การเรียนการสอนและประสบการณ์ด้านสุนทรียภาพและศิลปะวิจารณ์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยศ สันตสมบัติ. (2540). มนุษย์กับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รำเพย ไชยสินธุ์. (2538). วรรณศิลป์อีสาน. เลย : รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์.
- เรวัตร ธรรมาภิรมย์. (2545). สถานการณ์ด้านการผลิต การตลาด โอกาสทางการตลาดและกลยุทธ์ทางการตลาดของสินค้าศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภายใต้ โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ : กรณีศึกษาดอกไม้ประดิษฐ์ จังหวัดนครราชสีมาและอ่างทอง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศิริ สามสุโพธิ์. (2544). การพัฒนาตัวชี้วัดศักยภาพการพึ่งตนเองในระดับหมู่บ้าน. เลย : ภาควิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏ
- สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์. (2536). ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ : โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์.
- สิทธิพร ภิรมย์รื่น และคณะ. (2544). โครงการรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวจังหวัดเลย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อุดม บัวศรี. (2540). ออนซอนอีสานชุดที่ 1. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.

Everett, M.G. (1971). **Communication of Innovations**. 2nd ed. New York : Free Press of Glencoe.

